

waarvoor geen oplossing te vinden is in wetgeving, rechtspraak of rechtsleer en die in de praktijk verschillend pragmatisch worden opgelost. Dit maakt meteen duidelijk dat sedert het standaardwerk van Leon Viane³, bijna 50 jaar geleden, geen enkele auteur zich gewaagd heeft aan een boek over de huiszoeking. Nu hebben een 10-tal auteurs sedert meer dan één jaar gewerkt aan een allesomvattend boek over de 'zoeking, huiszoeking en inbeslagneming'. Het is momenteel in een eindfase, waaruit nadien nog een extract moet getrokken worden voor een nationaal geharmoniseerde cursustekst.

In het boek worden voor de knelpunten oplossingen gesuggereerd die bevestiging moeten krijgen in regelgeving, rechtspraak en rechtsleer. Bovendien worden vragen gesteld of momenteel gangbare praktijken nog in overeenstemming zijn met de geest van de huidige Europese opvatting waarin de afschaffing van de permissieve regel⁴ geldt. Om die knelpunten ruimer onder de aandacht te brengen zullen ze in de nabije toekomst ook in een uitgebreid artikel besproken worden.

Marc Bockstaele*

OVER VALSE BEKENTENISSEN EN 'AMERIKAANSE' VERHOORTECHNIEKEN

Op 23 april 2009 organiseerde het LINC¹ een studiedag onder de titel: "Het politieverhoor: Evidentiebased werken in functie van kwaliteitsverbetering". Vooral de aanwezigheid van de advocaat bij het politieverhoor en het videoverhoor van volwassenen werden uitgewerkt.

3 VIAENE, L., *Huiszoeking en beslag in strafzaken*, Gent, Story-Scientia, APR, 1962, 287p.

4 De permissieve regel is het beginsel dat alles wat niet uitdrukkelijk verboden is, is toegestaan. In de praktijk wil dit zeggen dat de politieambtenaren en de ambtenaren van justitie zich bij de opsporing en vaststelling van strafbare feiten mogen bedienen van alle middelen en methoden waarvan hen de toepassing niet uitdrukkelijk door een wet of een rechtsbeginsel verboden is.

* Hoofdcommissaris bij de federale gerechtelijke politie Gent.

1 Leuven Instituut voor Criminologie.

In de loop van de dag hadden verschillende sprekers het over het gevaar voor 'valse bekentnissen' en gebruikten als argumentatie de resultaten van wetenschappelijk onderzoek, uitsluitend afkomstig van Angelsaksische landen. Net zoals in veel publicaties van academici werden op de studiedag 'Amerikaanse' verhoortechnieken - zoals zij ze noemen - zoals Rationalisatie Projectie en Minimalisatie (RPM) met de vinger gewezen als oorzaak van valse bekentnissen.

RPM is geen 'Amerikaanse' techniek, maar Rationaliseren, Projecteren en Minimaliseren zijn kenmerken van menselijk gedrag (drie van een reeks afweermechanismen) die voor het eerst beschreven werden door Freud. RPM's vormen een integraal deel van het leven van elk.

Rationaliseren noemt men (het uitdenken van) een rationele, redelijke verklaring voor een in wezen door emotionele of traditionele drijfveren bepaald gedrag. Het is een mechanisme waardoor individuen of groepen er o.a. toe gebracht worden, nobele redenen te formuleren voor een in feite afkeurenswaardig gedrag. Het is een poging zichzelf te overtuigen dat het eigen gedrag verstandelijk verantwoord is en aldus voor zichzelf en voor anderen gerechtvaardigd is. Welke bediende heeft nog geen potlood meegenomen van zijn dienst, of op het werk een fotokopie genomen voor persoonlijk gebruik met de 'rechtvaardiging' dat hij thuis ook nog werkt voor zijn dienst of dat zijn dienst er toch genoeg van heeft en dat een fotokopie niet zoveel kost?

Projecteren is het toeschrijven aan anderen van eigen onbewuste impulsen, wensen, gevoelens, herinneringen of fantasieën. M.a.w. schuldtoewijzing op andere personen of op de situatie wegens de eigen tekortkomingen. Projecteren is verwant met de *attribuïetheorie*, de manier waarop mensen hun eigen en andermans gedrag toeschrijven aan onderliggende oorzaken, die Fritz Heider in 1958 introduceerde. Zo geven politici omstandigheden in het verleden, het heden en de toekomst de schuld van wat misloopt. Ook de advocaat zoekt met zijn cliënt naar externe oorzaken voor het misdrijf, b.v. het aanwijzen van een opdrachtgever, en als die er niet zijn wordt dikwijls het mystieke begrip

bewustzijnsvernaauwing gebruikt. Een andere mogelijkheid houdt in dat het falen wordt gezien als een gevolg van onvoorzichtigheid. In het dagelijks leven kan b.v. gedacht worden aan de verkeersovertredingen die mensen begaan. Schuiven mensen hun overtredingen niet gemakkelijk af op de slechte zichtbaarheid wegens weersomstandigheden of op de onredelijkheid van sommige snelheidsbeperkingen? Wie niet overtuigd is dat projecteren een typisch menselijke gedraging is, hoeft maar enkele uren door te brengen op een rechtbank waar verkeers-overtredingen behandeld worden.

De drang om de schuld te minimaliseren is de natuur van de mens; het kan gehoord worden in elke omgeving van kinderspeelpleinen tot homes voor ouderlingen. De schuldigen proberen niet hun feiten te ontkennen maar streven ernaar de ernst van hun daden te verminderen tot een aanvaardbaar niveau van schuld. Daders verminderen heel dikwijls hun aandeel in de feiten.

In de praktijk en in de cursussen verhoortechnieken Rationaliseren, Projecteren en Minimaliseren bijna alle verhoorders onbewust criminele feiten tegenover een verdachte, als voortzetting van hun natuurlijk sociaal gedrag. Zij hebben nochtans nooit gehoord van RPM als 'Amerikaanse techniek'. Het item RPM is in de opleiding verhoortechnieken onmisbaar om de cursisten bewust te maken met wat ze bezig zijn en tegelijk de grenzen aan te tonen van deze nuttige techniek, die inderdaad niet zonder gevaren is. Beter dan natuurlijk menselijk gedrag te negeren en de kop in het zand te steken, moeten die gevaren en nuttige mogelijkheden besproken worden. De RPM-techniek verlaagt voor een verdachte de drempel om misdrijven te bekennen. Een bekentenis is niet het doel van een verhoor, maar ze is wel de koningin van het bewijs. Bovendien wordt in de motivatie van talrijke vonnissen en arresten gealludeerd op het al of niet aanwezig zijn van bekentenissen, dikwijls van belang voor de strafmaat, en is de bekentenis een voorwaarde om art. 216ter Sv. (bemiddeling in strafzaken) te kunnen toepassen.

Bijna alle onderzoek, literatuur en statistieken over valse bekentenissen is Engelstalig en bespreekt gerechtelijke onderzoeken in Angelsaksische landen met een accusatoir systeem. De resultaten daarvan kunnen niet zonder meer naar België getransponeerd worden. In het Angelsaksisch systeem is het gerechtelijk onderzoek volledig in handen van de politie en moet de rechter enkel beslissen of de tenlastelegging bewezen is. De rechter heeft niet tot taak zelf de waarheid te vinden. Politie en verdachte staan tijdens het proces als twee gelijke partijen tegenover elkaar en moeten elk wat hen betreft zorgen voor de verzameling en de presentatie van het bewijsmateriaal. Bovendien zal, vooral in de Verenigde Staten, in de meeste gevallen het onderzoek stoppen na een regelmatig afgelegde bekentenis. Dit is in België ondenkbaar.

Ons inquisitoir systeem, waar een magistraat de leiding heeft van het gerechtelijke onderzoek, en waar in ons gerechtelijk apparaat verschillende filters zijn ingebouwd (onpartijdig onderzoeksrechter die ten laste en ontlaste moet onderzoeken, het organiseren van wedersamenstellingen, het nauwkeurig natrekken van bekentenissen, de raadkamer, de kamer van inbeschuldigingstelling,...) zorgt ervoor dat in de laatste decennia in België zelden (geen?) veroordelingen werden uitgesproken alleen op basis van valse bekentenissen.

Elke verhoorder moet zich bewust zijn dat het opdrijven van druk en het verkeerd toepassen van rationalisatie, projectie en minimalisatie niet alleen de bekentenisbereidheid verhoogt maar ook kan resulteren in valse bekentenissen. Eens een verdachte bekentenissen aflegt, moet de opstelling van de verhoorder plots veranderen: de verdachte moet nu 'bewijzen' dat hij de dader is!

Een bekentenis kan op elk tijdstip in de periode voorafgaand aan de rechtszitting worden ingetrokken of gewijzigd. Door de 'euforie' bij het bekomen van een bekentenis, zijn verhoorders dikwijls minder diepgaand en worden belangrijke details niet bevraagd. Bij een bekentenis moet de verhoorder doorvragen naar details en controleerbare gegevens die enkel de dader kan weten: 'daderwetenschap'. Details maken een

bekentenis sterk, geloofwaardig, controleerbaar en moeilijk 'intrekbaar'. Details kunnen in bijna alle gevallen een valse bekentenis detecteren. Bekentnissen van een verdachte moeten absoluut getoetst worden aan de feiten en de bewijzen. Een verklaring van de verdachte die luidt: - *"Ik heb het gedaan"*, is van nul en generlei waarde.

Bij een bekentenis moet de verhoorder bijzonder alert zijn bij zijn vraagstelling en de gegevens die hij inbrengt. Als de verhoorder vraagt 'wat deed je met haar?', en de dader antwoordt: - *"Ik stak haar drie keer in haar hart"*, dan geeft de dader drie informaties die enkel de dader kan weten. Maar als de verhoorder vraagt 'heb je haar drie-maal in het hart gestoken', en de dader antwoordt 'ja', dan is dat geen valabele bekentenis. De verhoorder heeft teveel zaakinformatie gegeven. Videoverhoren kunnen discussies uitsluiten of daderwetenschap door de verdachte zelf werd ingebracht dan wel door de verhoorder gesuggererd.

Als iemand de kamer weet te beschrijven waar de feiten gebeurden, aldaar aanwezige details opmerkte, of weet waar welke sporen te vinden zijn, dan was hij ter plaatse. Als hij verklaart wijn te hebben gedronken, T.V. of video (welke film) te hebben gekeken, ter plaatse te hebben gegeten, hulpmiddelen gebruikte om de feiten te plegen, dan moeten die elementen uit de vaststellingen blijken.

Zo kan b.v. de wetenschap dat een lichtschakelaar op een erg specifieke plaats staat, een doorslaggevend bewijs zijn voor iemand die voor de feiten nooit ter plaatse was. Als de dader verklaarde dat hij aanbelde, dat hij het slachtoffer vastbond met een touw dat hij met een schaar afsneed van een bol touw, dan moet ter plaatse gecontroleerd worden of de bel werkte, of de bol touw en de schaar aanwezig zijn. Waar heeft de dader het gestolen goed, zijn (besmeurde) kledij of de kledij van het slachtoffer achtergelaten? Hoe werd de kledij van het lichaam gehaald (waar gescheurd, geknipt,...)? Wat heeft het slachtoffer nog gegeten (bij de lijkschouwing kan duidelijk blijken wat in de maag stak)?

Een bijzonder efficiënt middel is een verdachte die bekentnissen aflegt, eigenhandig en zonder suggesties een situatieschets te laten tekenen van de plaats van de feiten met aanduiding van relevante sporen en overtuigingsstukken. Enkel een dader van de feiten (of iemand die ter plaatse was) is daartoe in staat. De schets wordt bij het P.V. gevoegd, waarin wordt beschreven hoe de schets tot stand kwam.

De dader moet ook de juiste plaats van de feiten kunnen aanwijzen, evenals plaatsen waar belangrijke elementen kunnen teruggevonden worden (het lijk, de gestolen goederen, het wapen van de misdaad,...). Vandaar dat men met een verdachte die nog niet bekend heeft niet ter plaatse mag gaan en absoluut geen foto's of aantekeningen mag tonen van de plaats van de feiten. De verdachte kan later immers tot zijn verdediging aanvoeren dat hij de details van de plaatstoestand (daderwetenschap) opmerkte op de getoonde foto's of tijdens het plaatsbezoek.

Het tijdsgebruik en zijn activiteiten voor, tijdens en na de feiten, moeten nauwkeurig bevraagd en gecontroleerd worden. Daarin past ook het nauwkeurig laten beschrijven van de afgelegde weg naar en van de plaats delict (PD) met tijdsindicatie. Nadien kan het volledig traject gecontroleerd en afgemeten worden in tijd en afstand. Niet zelden bevinden zich op het traject openbare of private bewakingscameras die over twistpunten duidelijkheid kunnen geven.

Verhoren over alibi's zijn dikwijls onvoldoende gedetailleerd, zowel van de verdachte als van de getuige. Het is voor een dader vrijwel onmogelijk om een vals alibi vooraf tot in detail af te spreken. Denken we slechts aan detailvragen over de activiteiten van de verdachte en de getuige van het alibi rond het cruciale tijdstip, de reden van hun ontmoeting, hun kledij, hun gespreksonderwerpen, de aanwezigheid en activiteiten van derden (b.v. kinderen of echtgenote van getuige). Indien een alibi moet gecontroleerd worden in een café of openbare plaats komen er nog een reeks detailvragen bij: wie deed de uitbating op het betreffende tijdstip, welke klanten waren nog in het café, wat was het verbruik van de verdachte (eventueel soort

drank), hoe betaalde hij het verbruik, in wiens gezelschap was hij, wat waren zijn activiteiten op café, wat was de bezettingsgraad, enz.?

Bij een bekentenis moet de verhoorder ook aandacht hebben voor de problematiek die aanleiding is geweest tot het plegen van het misdrijf. Ten slotte kan de wedersamenstelling van de feiten duidelijk maken of de feiten wel gebeurd zijn zoals de verdachte ze bekende.

Of iemand valse bekentenissen aflegt is afhankelijk van zijn persoonlijkheid en vooral van de mate waarin hij vatbaar is voor suggesties. Wetenschappers onderscheiden drie soorten valse bekentenissen:

- een vrijwillige valse bekentenis waarbij een onschuldig persoon een valse bekentenis aflegt zonder druk van de verhoorders. De redenen hiervoor kunnen zijn het niet meer kunnen onderscheiden van fantasie en werkelijkheid, het beschermen van de werkelijke dader, de vrijwillige valse bekentenis als gevolg van een pathologische drang om bekend te worden, zelfs als die bekentenis straf impliceert;
- als gevolg van angst, druk of dwang uitgeoefend tijdens het verhoor. Onder druk van een onmiddellijke materiële winst, zoals toelating krijgen om naar huis te mogen gaan of het vermijden van een arrestatie, geeft de verhoorde het misdrijf toe;
- onder druk en suggestie van de verhoorder kan de verdachte uiteindelijk zelf geloven dat hij het misdrijf pleegde, zonder dat hij daar herinnering aan heeft. Suggestieve informatie kan herinneringen inderdaad flink vertroebelen.

Als een verhoorder rekening houdt met hogervermelde aanbevelingen betekent dit, naast de filters van ons rechtssysteem, een bijkomende filter en is de kans dat er in België ooit veroordelingen gebeuren op basis van valse bekentenissen te verwaarlozen. Ondertussen kijken we uit naar het eerste wetenschappelijk onderzoek of de eerste statistiek over veroordelingen in België alleen op basis van valse bekentenissen. Buitenlandse onderzoeken en statistieken, op basis van een ander rechts- en onderzoekssysteem, kun-

nen in de Belgische discussie absoluut niet als valabele argumentatie gebruikt worden.

Marc Bockstaele*

NEDERLANDS POLITIEBESTEL IN VERANDERING

De Nederlandse politieminsters willen, zoals blijkt uit een aankondigingsbrief van 19 december 2008) de samenwerking en het gemeenschappelijk functioneren van de politiekorpsen verbeteren en dit op basis van een vernieuwde politiewet. Het vorige wetsvoorstel werd opgeschort om aan de regiokorpsen een kans te geven om zelfstandig een betere onderlinge samenwerking tot stand te brengen.

Zij willen de landelijke en bovenregionale samenwerking versterken en schaalvergroting realiseren. Een ander doel is afspraken met de korpsbeheerders te kunnen vastleggen over de basiskwaliteit van de politieorganisatie en de politiezorg.

Het kabinetvoornemen richt zich niet zozeer op centralisatie van gezag en beheer, maar op een meer bestelmatig geregisseerde samenwerking tussen de regiokorpsen.

Het huidige korpsbeheerdersberaad krijgt de functie van landelijk besluitvorming- en afstemmingsorgaan. Het nieuwe korpsbeheerdersberaad krijgt een vrijgestelde voorzitter en de voorzitter van het college van procureurs-generaal neem er ook zitting in. Het legt verantwoording af aan beide politieminsters, adviseert hen over landelijke prioriteiten en draagt zorg voor de uitvoering van daaruit voortvloeiende uitvoeringsprogramma's. De beslissingen van deze korpsbeheerdersraad zijn bindend.

Ook de raad van hoofdcommissarissen wordt in de nieuwe politiewet opgenomen als raad van korpschefs, met het verschil dat hoofdcommissarissen dus nu ook korpschef moeten zijn, waardoor bijvoorbeeld de voorzitter van het College van bestuur van de politieacademie geen lid

* Licentiaat criminologie, hoofdcommissaris bij de federale gerechtelijke politie Gent, content manager van de cursussen verhoortechnieken in de Belgische politiescholen.